

\ref mr 000

OUATTARA Emmanuel de Bawé 2001

Conseils à quelqu'un qui veut se marier (1908 mots)

Ɔɔgɔɛ na hã nura wɛ ki yii hara fɛnsɛ

Ɔɔɔira ki bu na gbũu hayiigeɲura pi be Na mu ɔie na yii hara na gbũu na Yekila khĩna geɲura do. Mu kãm ma na muɔga biheye, na fiire u zo. Muse sii mu kãn na fiire na yo u? Muse sii mu kãn na muɔga na yo u? Luɔgusira za mu yĩm ma Yekire kĩrakĩra. Mu gbũu wart khe yĩmura tugu obiyɛ mu tuderɔwɛ kha pi yĩn na denfe mu. Yĩmura za Yekila ɔa ɔɔgɔ mu wɛra mu kãn na fiire na gbũu ɔa yii gɔɔ diyãga. Mu yĩmura za, mu kha mu yĩn, mu yesĩm ma mu yĩmura. Mĩna mu ɔie mu kpoloɲira u, mu de ɔa die, hã mu wã wã wa?. Nadie uɔra bu bu na u kha uɔ ɔie hara na yii zuori, uɔ baafe uɔ kem ma kũn kha wɛ ki ye, uɔra kha ɔya, wɛ ki te, uɔ uɔ ɔie. Mu bu wa Yekire biye, na mu ɔie na yii hara, khom ma sie mu thaagura u pheu, ki yĩm ma Yekila: hala mu khonn kha muɔ hãan mie, hala mu khonn hãan mie kha mie yii, Yekila ɔɔgɔ mie dũ u mie fiire u na wart yii u. Na mu yĩnn Yekila die bena mafira, Yekila ɔa siere mu. U ɔa siere mu mu gaga kha baa a siere na kame mĩna mu ki nu wa?, me u ɔa siere mu mu thĩmina za. Mu ɔa yã uɔ, mu ɔa khɔri u. Si gbũu bu mu gaga kha baa u kĩran sie u wa? Yekila thĩra ki ɔa yii ɔie khɔɔmura muɔ na uɔ yɔra tiera. Uɔra bu bu thĩra na mu kenn wɔɔla ti wart ken wa?. Me kene khɔɔme bu bu i tiera. Fiirese geɲura gie. Nadie na mu kha muɔ kem ma mamawa, mu tu wa? na u kpoloɲira ɔa sɛum ma mu gaga kha gbɔɔa zuori, muɔ besira bũm ma. Muɔ kha muɔ kem ma bibire, na u kpoloɲira ɔa ted mu gaga kha u gbɔɔa zuori, muɔ besira bũm ma.

Wɛ Yekire khonn na hãan mu, uɔ ki tu. Yĩn Yekire, uɔ ki tu hakĩrara. Ira wɛ thĩra a bu wagati phɔligama za, nura wart yã hara yiwire mĩna na u ken ki yo na tu kha hakĩra wɛ wa?. Buɔra kem ma wɔɔye u kũn kha: sakuru kĩra de?, ye mi yii uɔ. Hara yii wɔɔre kĩrawɛ za wa?. Hara yii wa kpolon ɲie kĩrawɛ za. Na kpolon ɲie kĩrawɛ za, Yekire ki yã na tu sie, nadie muɔ bu wa nuthĩrĩga, muɔ wart yã u kpoloɲira wa?. Khaala ki gbũu bũ tugu, muɔ bu wa Yekire biye, na mu yiir u zuori, si zuom ma ɔra. Huowɛ buɔte foi wart kpikĩn i dũwa?. Na muɔ makĩnn na u lien hakĩra wa?, ã, si bũri. Gie yɔen na mu kãm ma na khe waati kĩkĩra na yĩn Yekire. Wɛ uɔ khonn na dãan mu, uɔ ki tu u, u hã mu dũ u. Aa buɔte na muɔ tan ma sie, ki kha muɔ wart tie si wa? ki nure "howohowo foi bu wa?, mu saan ɲie muɔ na suwɔgira. Bã, na mu gbũun ɔa fiiren u zuori, na tuun kũn kha Yekire dĩɲo wira foi bu sie za wa?, wepe mu kpikĩnn Yekire yĩɲira, ɔie ɔie fana kũn kha aa iyo tĩyara wɛra uɔ, uɔ kɔni, sie ki bu mie gagasira u. Mu de tu wa kũn kha Yekila ki siere. Me pi wart yi bu gie diyãgura kha mu hara u thon wa? de?, fɔ diyãgura kɔyɔse le zuo. Na mu ɔie na laben kɔyɔsira za ɔra, bura na bura mu kãn na ɔie? Mu kãm ma na laben muɔ thĩra na tu kha: bã hara wɛ mie ɔie na yii mĩna, mi yĩn uɔ zuori, mi nann ma bihũɲo, pi ɔa yi bu wa kha buɔa. Mu kãm ma na ɔie nikhãa gagasira ɔra ki ye bikheye gagasira. Zie bikheye gagasira pheu, na tu kũn kha: mie ɔa le wa goroderɔye. Na mu yiin hala uɔ, wesie mu kãn na ɔie, mu kãn na laben lowiye. Heke bu u za

wa? na kŭn kha nuu die i wa?. Wese mu wart buuri. Me si kŕn na le suu wese ki wart denfe mu dŭ. Bŏ, na yii hara fura, dŭ hala ki fuu lowiye kha: hŕ mi nune na yo siriga, muu Yekila biira si dagan wa?. Mu kŕn na bie tasawe, wese bŕa ki ba le dimuna. Haru na tigiye bu wa?, mu pŕi yie si gon kiri. **Buote** muu yiim ma hala ura muna, uo ki art sŕ ki min ki fuu nipe benye ki suu. Sŕnu uo na uo ba khŕi. Hafewe na tasa gbiire, si dagan wa?. Mu pŕi die khaala za. Bŏ, na gbŭu hudan tŭ, na kŭn hala: mu pŕi na don si buote foi bu mie heke wa? de?. Aa, na foi bu mu heke wa?, mu nure wa. Hala bie u bese nineni, me hŕ muu ki ken u bebiensira wa?. Muu bie wa kŭu mu gaga kha u bie foi fuunini wa?. Na kŏyŏsira yawugira, muu na hala ie ki kŕn na khon ņi kŭn kha aa bie na le aa kŏyŏse waati bie. Na i bie na le i kŏyŏse waati bie, wepe ki bu i wŏla u Yekire khŭna u, i yie bie tu. Na yie muu thŕa siira tu. Tu informes aussi ton pŕre. Dŏk wepe ki bu egilizi wŏre, bie ken die bena na bie yawugira weke ki kira nipe bie wart ban, pi wart khon ņi. Die bena mu de mu hŭderiwura bie. I thonthon wepe i tu pi ban. Dimuna bŕa mu kŕn na le gie diyŕgira, khaare bŕa muu buuwŕra diiri. Buote muu khon muu tigiya bie na la diiwŕra gie diyŕgira pi bie di na hŭi bemuse le "kpŕm". Pi ba tun zuon bŕanu, muu na mu hala lon ki hŭm ma, ŕgbŭume ie yŏ. Die bena Yekila yisigira, gbŭnese bu dŭwa?. Mu le kŏyŏsira mu ki korŕsim ma dŭra. Mu le dime fura mu ki korŕsim ma dŭra. Na mu yŕan tuum ma kŭn kha muu lekira nan fuwura na wart le si wa?, diise bu mu heke fuwura na wart le si wa?, tigiye bu mu heke na wart le si wa?, mu yie si guu dŭga guu. Na mu tuun kha muu wart yie si guu dŭga guu wa? mu pŕi wa na liige. Sie bogu wa kŭn kha woyŕwa wart le kŏyŏse wa?. Kŏyŏsira sie za mu khom ma woyŕwisira sie zie sie "pheu". Dathŏsira mu khom ma sie na zie sie gene u, nadie Yekila kha u yŕasŕnn ma woyŕwa. Wese kha bu na gbŭu kŏyŏsira geņura. Baa mu kŕn na gu yo si na kure, sie sira. Na kŏyŏsira sie ba nann kŭn kha kŏyŏsira bu le wa fura, i kŕn na le nuthŕipe bŕa ki nu wa?. khŕuwe bam ma ie kŕma do. Na baa ie nu gie diyŕgira mina, uora thŕa wart ariga wŏre na siere wa?. Sie bu bu suu wa?. Ki kŕn na nipe bann, wepe i thonn kha pi ban thŕa na pi bann yŕan mu thŕa, pi kŕn na yŕ mu bŕawuono za na mu man mi na mu siere. Me mu siere burugŭ wa?. Mu siere i, mu kŕm ma na wŏri wŏre na siere. Ki kha uora kpŕ ba u wŏre thŕa, uo thŕa bie na siere na nipe wa? mu gaga kha faņa yaņa gie. Faņa yaņa pi fuu gi na pi kpŕ wŏye do. Me kirefiye begira gie, wŏkpŕka bu wa?, manse. Na kpa wŏre thŕa nipe khŏu. Na gu nipe gie diyŕgira thŕa gbaangbo, pi kŭn kha sakuru kŏyŏse nuuri. Kŏyŏse sie uo, phŕnkhoņo bu bu. Haru mu bu Yekire biira, na yawugira gie khonn zuon bŕanu, si le wa thŕa haru uora vŕ. Ki tie si de?, mu tu wa? mafu mu ba le. Sŕnu sŕnu gie za muu yŕ wa ai huwuye ki kure. Mu baafe muu gu si wa khuose u hŕ muu vŕ wa?, me sie i wa?. Bŏ na mi yŕan nura kŏyŏse na si yŕminn, khuora uo uo

kha v kɔyɔ̄se yĩminn na v gbĩnɪ, aɪyɪ. Hape gɔɔ za biɛ ki le gbĩn, buɔte bikhoyira vɔ vɔ, siɛ vɔ aɪ fi. Sãni sãni gɪɛ mu yã na huwuse kure wa. Tigiye bu, daase biɛ labenn kene mu phĩne ki khon mu wa. Mu phĩne ki khon mu. Na mu kãm ma na tiɛ siɛ, si kãn na bart mu wa?. Me na kɔyɔ̄se ba tanɪ, mu kãm ma na tu tugu, kũn kha nuɔira gɪɛ za, Si bu mu gaga kha mi de bu si mu ãn wa?, mafira si bu. Gbĩrise ba ban, me siɛ gbĩri siɛ kãm ma na le thaaga ĩ yĩn Yekire nadɛ si def ĩ zuori. Na kũn kha aa bɔ̄ baa aa lien kɔyɔ̄se fura bɔ̄ aa vɔ kɔnɪ aa khɔɔ wa kame, kha gɔɔ dɪyãga gɔɔ vɔ ba siɛre gan vɔ za wa?, Si wart le wa?. Bĩra ma gene ki ken ĩ kha vɔ ziɛ ĩ za na ken. ĩ kãm ma na bi siɛ. Me hã ĩ le wa? siɛ thaaga tugu ki kure ki tukĩn nɪpe ki yã ĩ na kũn kha sakuru tud v hara fura, sakuru tud u khuo fura. ã ã, mafu wa?. Yekire yĩŋa, na gbĩrise ba bann nuɔira v, Yekire yĩŋa. Siɛ ki wart yɪɛ si yo. Aɪ na ĩ yĩnn Yekire kũu wa? duɔ ki siɛ "dɔ̄rɔm", duɔ ki siɛ duɔ ki siɛ. Sãni gɪɛ za kha "si kpadɪ", si gbũu sĩmɪ wa?. Yekila khĩna yaŋura gɪɛ na kũn kha ki gbukĩnn fura zuori, ki kpa dũwa?. Mu yãan na ki kpadɪ mu tu kha vɔra huun na pi yo v bekhere. Siɛ miye sii bikert miye ɪ wa?, nɪkhãa miye ɪ. Yɪɛ Yekire yĩŋura gɔn kĩrakĩra. Si gɔm ma thĩra, bɔ̄bura ki bu na gbũu yaŋura geŋura, si gɔm ma thĩra. Me si biɛ wart bɔ̄ khaa dɪɛ na zuo wa?. ĩ ba buun biiwe, si kĩra. Na ĩ gbũun ba buun biiwe wa?, si biɛ kĩra. Na kũn kha bɔ̄ baa a buun biiwe kũu wa?, a kpa ba yaŋura, siɛ ɪ wa?. ĩ yii wa kame nadɛ baa Yekila def kha khuo kãn na yii hara. Buɔte ĩ yii kame kũn kha bibiɛge ɪ wa?. Na biye buun si kĩra, na biye gbũun buun tĩ wa? si biɛ kĩra. Wese ki bu yaŋo ĩe thĩra nu kame thuvɔira za. Yekire gbũun yɪɛm ma na ĩ gbũun buun ma biiye tugu, ĩ kãm ma na kɔrisĩn biɛ gbaangbo. Muna ki kãn na hã biira, mu kãm ma na pɛi na hã v dɪɛ. Mu hũnn biira v kãm ma na le lakɔlɪ. Mu hũnn biira na u bɔd mu kãm na bɔse u. Mu hũnn biira, muna v biɛ na ti kĩra mu kãm ma na pɛi siɛ za. Ki ki bɔgɔ biiwira thuvɔira v bikereɛse bena ba nu kha u yo khãdɪ. Buɔte mu yɪɛn na v khãd "gerem", na mu kha muɔ bɔ v dɪɛ bena zuori, mu saan gɪɛ wa? vɔra ho wa wa na u siira. Si gbũu kĩra wa?. Kaasɔɔ siira gbũun lien si harɪ ki buloŋo, v bɔd v wa?. Mafira wese kha bu na gbũu yaŋa geŋura, mi wart bɔgɔ mu si zɔran ŋɛ siɛ siɛ. Mi de kha si gɔn, si biɛ wart bɔgɔ khaa dɪɛ wa?, Yekire denfe mu gbaangbo !

Reproche à un voisin

\tx OUATTARA Dambié de Bawé 2001

\ft Discours qui donne des reproches

ƐhēƐ, Baamuri mi nuun kha muo lien kakari miye yoo, i kiran yaan mie oo heke mi thimina u fara wa?. mi nuun si wa kha mu lien si wa zawara bie sugumi za. Pi booo si aa dogosira za, kha mu kan na kusa mu hunda wa?,

mu kan na dogoya mu wure nira wa?. Na weste mu lien mina, muo kem ma kon kha muo kpo daliense i. Mu siira mu kusan, na mu yaara bie. Pi ba kom ma kha karisira bige gira. Bo baa mu lien mibiyira, gie yien na pi yi ste die khaala o, buote pi naa kom ma kha oo marikhuo biye, obiyee oo khinye biye u. Na baa mu kusan mu siira na mu yaara bie mina, tu khaala kiran yaan wa?.

Muo thira bi phii mu nuoga na kusa muo sii ba? Ee, mu tu kha ste gbira wa.

Bo mu kusa mu yaara ba? Bo muo gasira o muo bi kusa wi wa?, me kaasoo mu gbun kusan mi wa. Na mu tu kha ah muo wari kusa muo yaara na muo thira muo nuogie za, mu lien mu le si siira tugu. Na mu gbun tu kha muo wari kusa mu siira muo nuogie za wa?, mu wari kusa muo yaara muo nuogie za wa?. weste a nuun fura, mu ye si nure wa die khaala o ira. Ha muba le ste sii dwa?. Mu kon kusan mu sii, na kusan mu yaa, dunuya so wie na fuunini bie muo ba ya oo wa?. Si lien mafira, mu "sau Ala sau", na ye si dii die khaala kpora za, a kon si kha sabu. na mu yien na si lawun die khaala die oo oo, si khien mu gaga kha mu khu wa muo sii na muo yaa ira, yalo mu siira wari hun dwa?, mu yaara wari hun dwa? baa pi nuun ste kha karisira biye lien una.

Si khien ma mu gaga kha mu kusan ma bie bie ira. Me mu gbun kha kan na kusa wi wa?. Na muo tu kha muo bie muo dandali ki min sirigira o, mu le si siira tuguni, a nu si siira mu gaga kha baa a nuun weste. Na muo gbun tu kha a?, "mie khori kha mie hundaara, pi dogoya o mie wure o ku wa?", ha mu ba le si sii dwa?. Die khaala mi kha bie na booo si, mu nu si. a?, na mu

bu wa nhiriga, weste za mi ba tu tugu. Na mu gbun bu nhiriga ti wa?, a? weste za mi ba tu si. Mi ba de dabiye i gon dwa?, wete mi ded bu ira, i ira. Wala, mi sestra mi kha yi kha mi ba ladi muo Baamula, ste sira.

b\tx OUATTARA Dambié de Bawé 2001

\ft Explication de la deuxième lune

Zobenera baa pi kon kha zobene mira, u kud mibiyee bira hinse. zobenera aa ki yi o kha zobene buote sogonse i. Pi kom ma kha sabena. Bo, baa Nasarawira lieri, na ki di kha zaviora, aa

Sogome na Dogowira bie kām ma na kōn: aa feruwe gbūne na pi yōra ki zōbenera. Bō, ɛ za a dī u, u gbūun kudi, v khiewe gbūnekhon za a dī u. Bō, v khiewe gbūnekhona kpoloŋira za na v nann thon wa?, mune tɔɔ mune mv kān na le, mv misɔwerine bu die haala v wa?. Harɪ na mv bu wa sīderye ki thogīn, beje gīin thon wa?, hā mv thogīn wa?. Sɪ sīwt wa. Bō hara kān na nun wa?, khuo kān na nun wa?, a bie hɪdam ma "kpirip" fa khiewe gbūnekhona hīin buɔte. Bō, hara bu na kpoloŋo, v kān na hūn ki za wa?. Bō, a nikhāgawira kha le wa sie daase, halɪ na hala warɪ arɪ nure thīra wa?, u hūn ūu wa?. Bō, v gbūu keɪ sie kpolon ŋie za na hūn bubu, bie gom ma thīra. Bie hūn kɔla, na mvɔ wɛ tu hakɪ sɪ za mv yā tɪ khaala, yalɔ vɔra bu bu na v hūnni ferikīkīrɪga za, v bu sii fara wa?. Bō, melegewira ki bu na v biiwɛ thīna, v kām ma na kuse u gie feribūgie za mv fatnɪ wa? v le dūdāwase fara a heke u siira kpoloŋira za na warɪ bu sii kīkīra na tɛ v dɪyāga. Gie ki yie hala vɔra hūn, v hɪdan die bena: "ee!" mie hūnn dathīrige. Sɪ bie bu dathīrise wa?. Vɔra bam ma mv gaga kha baa pi ded dathīrigira, gie ma mafira thīra, mɪ vɔra bann ma sise yīn khere. Bō na mvɔ wɛ tu sɪ kɔrɪwe wa?, mvɔ hūnn ŋi zuon mvɔ hɪdan ki kpan ɪra kha mvɔ diim ma, mafira v tɪ wa?. Bō na daninsira, kha zōbene kud pi wurɪ daninse. ūv! pi bie tu sɪ wa?. Me si gbūu kām ma na wurɪ. Daaga tɔɔ daaga ki bu mu heke mv gaga kha khuose daaga ɪ ba, mv yere bose mv gbɔde ba. Bō na dɪga bēnnɪ, ki bu mv gaga kha gvɔra wanɪra zuom ma ɪra, ki kām ma mv wurɪ wa feŋe si le mu heke daninfeŋe ɪra wɛ. Gie yɛn na zōbene kudi, dɪ dɪyāgura a kha kām ma na bie dahase na wurɪ.

Na, na ki gɔdɪekīn gie za ɪ gbo si, sie pi kōn kha zōbene beje gīiri. Die bena mune sīwt si kpoloŋo dōwa?, mu num ma ɪra, mune tɔɔ mune mu le ri feu, foi foi bu sie za dōwa?. Zōbenera vɔ, aa v heke, sie mie tuon sɪ khīne. Duɔ bu bu na dɪkīnn bu ba, a?, sie mie v tu wa?, a?, mɪ kōnɪ nuun sie nikhāgawira heke wa?, wesɛ pi bɔgɔn a, sie sira.

\ref te 00

OUATTARA Timothée de Bawé 2001

Raisons pour convaincre quelqu'un à suivre Jésus

Wesɛ mɪ ba de bu zōran gie, mɪ de bu wa na gbūu Yekire geŋe, mv tu Yekire wa?. Mv tu Yekire wa?, wesɛ mɪ bie na de fi?, mv tu Yesu wa?. Mv thuo Yesu khīna wa?, mv nure na Yesu khīna wa?. Wesɛ mɪ ba de bu, mv kām ma na tu kha Yesura ki khīna, v ki fɪyara. Fɪra mie v kōnɪ mie tuom ma Yesu. Me mɪ yā na mvɔ

min muna na muo tuun Yesu wa?, mu gaga kha baa mie tuur u wa?, si num ma mie, nadie be za, Yekila siեսira ded ba kha: na muo wie baa tuun mie wa?, diyāgaphiligaṅura uo ba yo tu mu ti wa?. Na muo tiyara muo tuur u wa?, mafira si gbūu bu muo khīna nuresira za. Yekila sewugira gbūun bugan si kha Yesura ki tiyara, uo ki bu khīna. Nira uo yisiga gbūun hāan fōlon ṅie za kūu wa?, wie warti khe na thuo na gbūu yo bu uo sirigira wa?. Khīye yuora bie bu wa bilense u. Me muo, mu bu wa ie khīyira nuresira, mu gbūu bu wa bilense u. Wesie mi bie na de bu, ban Yesu za. Khāa u za mu gaga kha baa mie khāan u za. Thuo u siese,

nure na u siese. Yesu bann ma dunuya wie za a koso. U bann hum ma aa mibīye za, nadie be za, a bie na bilenn ma, a kha tu geṅe a yo wa?, a bie kha bu wa dome sutāna heke. Mi de kha dome, wese sutāna kha de kha a le, fi wie, walma dū, sie a kha le. Na fura mu tuum ma Yesu, mi sie za wa?. Muo bu wa sie dōnsira u hari bere. Yesura gbūu bu yi bu wa nadie u khōri mu wa. U hum ma muo mibīye za, muo mibīye za u huuri. Nira kpo yieri na mibīye lonn dunuyara za. Yekila siese gbūun ded ba kha baa nira kpo yien na mibīye lonn dunuyara za, nira kpo ki ba yie mibīyira yafa bu. Sie yieri na u dāan u bikhiye wiera pi yi Yesu Kirisi, soḡome kha Nabi Isha.

Wiera za nira tuo nira warti tāra na warti yo bu u siriga. Na uo bu wa?, khīne duo bu wa?. Na uo bu wa?, tiya uo bu dōwa?. Uo kpora kpeli ki khīna, uo ki tiyara. Me muo do, mi ded bu wa, muna Yesu siեսira bōḡoni: mie ki khīna, mie ki tiyara. Uo kpo za a warti yo bu sirigira, khīne duo bu dōwa?. Mu kām ma na kari na bi na zie mu mibīyira. Fura, niḡome bie na thuo Yesu khīna wa?. Kha be yieri? Nadie na mu bie na le dunuya wie nuora, mu le wa miyira mu gaga kha baa dunuya wie nūpura le ki yo ira. Dunuya wie niḡe khōri tiya wa?, pi khōri tōnse, pi khōri zugbūrunse, pi khōri kakarilege, pi khōri kame hape biēwē, pi khōri miḡonye liēwē, we?e na Yekire khīne nuresie warti yo kpuore wa?. Na fi wie, niḡome bi die khaala na thuo Yekire wa?, nadie sie wesie bie bu wa nithiriga za. Yekila siese bugan ma kha khīne kpo kpeli, die ki yo uo sirigira u. Na ti gbūun fōm ma, ti nuresie hugam ma. Wesie mi thudi: kakarise liēwē, kame hape biēwē, zugbūrunse, tōnse na miḡonye yuo, le bie bu wa khīgbōḡura za. Giē khīgbōḡura za soḡome bu, sīderiwe bu. Niḡome buo bu, seriwe thīye ḡonni. Mi warti tu pi bie na zuo wi wa?. Na Yesu ded ba, wie tuo wie bann uo kpira za, kha bie bie bu wa tōnderiwe na zugbūruwe. Uo kūu fura, dū, uo ki gbūu ba hūdan bu. Uo ki bu, uo ki hā thakuogira, zimira bu wa uo heke. Muo wie keir u, muo wie baa bur u, uo u. Niḡome fura, weḡie ki thuo Yesura, pi ḡon wa?. Na weḡie ki nure bie thī thaaga za, weḡie ki nure na bie thira gbōkhaase miliinse, na miyira thira pi bie, we?e

pi le, bɪe kɪ ɡɔn. Nga, Yekila ded ɓa kha ɔɔ ɓikhiyera ɓann ma dunuya wɪe za, na ɓann huun aa mubɪye kãma. Muɔ fɪra, na mu bun Yesura, ɔɔ kɪ ɓa le mu Yekila, ɔɔ kɪ ɓa denfe mu, ɔɔ kɪ ɓa hã mu wɔrikira. Fɪra, mu bu sɪthɔɔndeye, sutãna vene mu wa. Mu khon thɔɔnse, na le miɔɔnye yuɔ, na khon sarigase, me, mu miyira ɓa kɪra wa?. Mu ɔɔɔnkhɪne za, mu bu sariga khoɔo, mu bu miɔɔnye za, mu miyira ɓa kɪra wa?. Yesura za, sariga khoɔo bu wa?, thɔɔnse bu wa?, khãdese bu wa?, nga Yekila thɪra kɪ denfe mu. Yekila thɪra kɪ hã mu koronorsira, na gbũu hã mu faɔa. Foi warɪ nam mu wa?, khãa ɔɔ za dɔɔɔm. Yekila sɪese de kha na muɔ wɪe bãa khãan Yesura za, mune warɪ nam mu wa?. Sukhose warɪ le mu foi wa?, kɔɔtise warɪ le mu foi wa?, gbɪnse warɪ le mu foi wa?. Na mu khãan ɔ za fɪ wɪe, mafɪra ɔ ɓa huɔan mu heke. Foi warɪ nam mu wa? nadɪe ɔɔ kɪ zɪm mu. Yekila ɓɪe wa kha mu ɓan ɔɔ heke nadɪe ɔ khɔɔɔ mu wa. na ɔ kha khɔɔɔ mu wa?, bãa fɪ wɪe naa nan ɓu mu bu mu nu ɔ sɪesira wa?. Na mu ɓa nuun na mu nuun ɔ sɪesira, ɔ khɔɔɔ mu wa. ɓan! wagatira wɪra. Dunuyara gbũu bu gbɪra kɪ sɪe. Diyãga tuɔ diyãga, ɓosira bu, ɔɔ kɪ sɪe ɓosira, ɔɔ thɪyira thɪra tu wa?, ɔɔ bu sɪe yere ɓose zuo wa?. Yekila sewɔgɪra gbũun ded ɓa kha na dunuyara kha u zuo, sɪe wesɪe siira ɓa le wa bu, khũmɔɔa ɓa huɔan bu, sɪe gbũu bu wa bu. Mi ded ɓosira zuori. Fɔlɔngbaɔa ɓa huɔan bu, sɪe gbũu bu wa bu. Khɪise bu bu, sɪe gbũu bu wa bu. Me miɔɔnye bu bu, ɪe kɪ ɓa phɪla dunuyara. Ira wɪe, ɪe khɪe za a bu. Yesu gbũun ded kha na ɔɔ ɓame yɪmini, wesɪe mi thud thud muna, sɪe ɓɪe ɓa ɓam ma. Na muɔ wɪe kha bu ɔɔ za wa? do. Na sɪe ɓann ɓuun muɔ bu, mu ɓa vem ma si sugumi za. Mu ɓa vem ma si sugumi za, gɪe yɪerɪ tɪya bu wa u heke: kha ɔɔ ɓa ɓan na ɓa khe ɔɔ ɓiiwe. Wesɪe mi ɓɪe na de, na mu bum ma Yesura na thuoɔ ɔɔ, arɪgɪre tɔtɔna phiin zɪem ma na hãan mu. Mu bum ma na thuoɔ ɔɔ, gbɪri sɪe ɓɪe kɪ thukɪn mu muna, Yekila ɓa hã mu wa wɔrikɔ sɪe sugumi za. Na mu bum ma na thuoɔ Yesura, diyãga bãa ɔ ɓa ɓan, ɔ ɓa khe mu wa fɪ mu gaga kha bãa ɔ ɓa khe kiretɪyewe buɔra. Mu nii ɓa huɔam ma bu. Fɪ wɪe, khɪne duɔ sii bu guɔ geɔe guɔ, wede kɪ warɪ zɪn nira wa?. Dunuya khɪyira a yã fɪra, na mu na mu ɓɪe na le dunuya yese, mu warɪ khe ɪe. Me na mu ɓɪe na le Yekire yese, fa mu ɓam ma Yesura za. Yesura kɪ khɪna, ɔɔ kɪ tɪyara. Na mu thuoɔ ɔɔ, diyãga phɪlɔgaɔira za ɔ ɓa ɓan, mu ɓa yo ɓu ɔ huɔan khela, u gbũu ɓa kɪra mu na miɔɔnye, muɔ na ɔɔ kɪ ɓa yo kpɪkɪn ɔ ũnɔɔra na u ɓudagɪra. Yekire kɪra mu!

OUATTARA Emmanuel de Bawé 2001

Conseils à quelqu'un qui veut s'installer dans une grande ville

kām ma na b̄ie tuder̄iwe. Nad̄ie baa aa bu gban n̄ie fara, na gb̄irise waan mu guo d̄iyāga guora gbonjo n̄ipe b̄iñin na ken mu na denfe mu. Sie bu gbongb̄oñura u wa?, fa mu b̄ie tuder̄iwe. Fa mu maa n̄ipe za na khon n̄ipe yesese. Muo th̄i th̄in̄ipe buora mu p̄ei na tu wi, mu th̄ina. Na mu ma D̄oḡo mu kām ma na p̄ei na tu D̄oḡowe. Na mu ma S̄oḡom̄o mu kām ma na p̄ei na tu S̄oḡomira. Buote guo d̄iyāga guo mune duo ba wa mu na mu nuuga kha b̄ie za wa?, nira ba ken mu wa?. Ḡie d̄iyāgura t̄iñala ḡoɔ̄ bu gbaangbo, na gbongb̄oñura h̄idansira. P̄ei na b̄ie n̄ipe, na tu n̄ipe, na khori n̄ipe ki min ki kure n̄ipe heke. Sie bu gbongb̄oñura u. Sie tan̄i, fu th̄uu ḡie za muo th̄ira h̄ñn, tu wa kha mu ba yo taa gi wa. Na muo th̄i gorigo u wa?, khaala mu h̄ñn mu ba taa wa īe tigiḡonḡonye. Si ma na th̄uugira mu b̄ie. Na th̄uk̄ik̄iriga mu b̄ie, ḡie bu na ki tigiye. Na th̄umak̄iraña i, ḡie bu na ki tigiye. Na k̄vr̄ã th̄uuga i, ḡie bu na ki tigiye. Aa fara mu bun mu ȳin uora duo khere duo kha: fi mi za na mu th̄uugira mi ki h̄ñn thon u h̄ã mu gi k̄pasa. Na gbongb̄oñura ḡie uo, Taa wa h̄ñn khela, h̄ñn khela taa wa. Mi b̄oḡo mu sie tugu. Me mune tuo mune s̄omira ki bu bu. Mu ba nann fenfena die uo uo, mu tu wa? uo d̄iyāga guo mu de kha muo kure wa. Me h̄ã mu ken sie wa?, kem ma mu miliinsira ki ki yo k̄iri k̄iri, ki ki yo k̄iri k̄iri. Tigiya mu buun mu ki ḡo īe k̄irak̄ira. Mu kha mu khon na don mune mu tu wa k̄ñn kha mu die mi don. Baa mi gb̄uun donn mina siira t̄õni ki bu bu. Na p̄ei na bu yuo na wart h̄idan na k̄ira zo. Buote na nann fura mu baafe muo diire wa mu gaga kha gbongb̄oñura. Mu baafe muo horo wa moto mu gaga kha gbongb̄oñura. Mu baafe muo h̄m̄ ma th̄ugbeleje za, mu gaga kha gbongb̄oñura. Na mu p̄ein k̄uu wa?, pi ba baka mu kaso u nad̄ie nuse ba gb̄in mu za. Wep̄ie b̄ie mu yã gbongb̄oñura u muna na pi k̄iran fura, waatura pi nann na h̄idann gbongb̄oñura u pi kha yo wa k̄irik̄iri hart na ba buun pi th̄i. Na mu nann mu le wa mafura. Mi de kha gb̄irise ba nan mu me mu kām ma na s̄omira si na tu k̄ñn kha na mi p̄eri, na mi ȳiin w̄ome miliinsira za mi ba man. Ken die khaala k̄irak̄ira. D̄õk wese kha bu na gb̄uu gbongb̄oñura za, sie sie. H̄ã mu ba le khe wa gbongb̄oñura na mak̄in n̄i na gban̄ura wa?. Si dalewense bu kpokpo, si dalewense bu kpokpo?. Gbongb̄oñura ma na tigikhojo gbaangbo. Gban̄ura, tigikhonḡo bu wa? ki yie mu gb̄uu h̄idan yeu. Mu ȳii sie mu thaagira za ki tu gbon. Mu ma hara waruma hape ki bu mu heke, na mu nanni, mu kām ma tugu na b̄ie tigidaaye yuo na h̄ã b̄ie b̄ie ki wak̄in wak̄in. Buote na pi ȳien si wa k̄ñn kha muo k̄pora ki liige na bed̄e b̄ie b̄ie na mu b̄īiwira, si ba th̄o mu heke wa?. Hart na mu hala kha don̄in fara wa?, mu nann gbongb̄oñura, mu p̄ei yie u ki don̄in miye yuo k̄irik̄iri ki bu. Hart nuome i, si zenn wa?. Mie tu ḡome th̄ira, nuome pi kha don̄in. Na ar̄i ḡie za, ira w̄ie pi don̄im ma damusu. Wese b̄aa w̄ie wart lieri. Na k̄õñun lese na h̄idan gbongb̄oñura u, maf̄i mu ba k̄õñun si na ba kure. Āi mie hala uo āi, uo h̄idam ma k̄uu gorigira

u, u le dɔɔ mune wa?. Si kīra dīyāgira mu de si. Me khaala mu kha mu kɔɔŋin bāani, na si ɓie asi. Si ɓɔgɔ wa kŋn kha gbongbɔɔŋura gie ɔɔ, yie miliinse khe wɔɔla. Gbongbɔɔŋura tugu na gbūu korononse gerjira, muɔ thīra tu sie kha nūgome bu gbongbɔɔŋura ɔ de?. Na ɓosonsira dorisira kha si tho, mu gaga kha gbaŋa kpoloŋira, si kpi ɓa. Gbongbɔɔŋɔ bese dorisie hugam ma. Na kŋn kha iyo, muɔe si le na si dorisie hugan fara kene aa heke gbaŋura ɔ ni na si dorisie nuu Khom ma sie mu thaagira ɔ. Mi def ɓu kha gbaŋura hufansira tho, gbongbɔɔhufansira nugom ma. Bosonse sie dorisie hugam ma kīrakīra. Pi yo dɔɔɔ gboŋo u kha dɔɔɔ khuora ken mu, ɓira ki bu mu za, sie dorisira hugam ma kīrakīra tī. Mu pēi sie za. Lekūŋura mu gbaa ki yii wa miliinse wɔɔla ɔ. Weste kha bu mi heke mi wart hā mu, na gbūu gbongbɔɔhufansira za, sie sie. Mu hufann mu ki bart na nipe ki ki ɓie wɔɔme. Wɔɔme bāa ki wart yie mu miliinse yo wɔɔre ɔ. Wɔɔme bāa ki wart yie mu ɓuuwīra ki yo wɔɔre ɔ. Baa aa gbaŋa kpoloŋira fara, dagbūɔbene a hūnn ira zuori a phii zie tūtūye sarīwē lon. Mu nann gbongbɔɔŋura gie na mu phiin zien tūtūna sarīwē ki ɓa lon wa? me zugburuwē ki ɓa lon mu za. Sarī ɓie mu kha muɔ ɓie na hūn yeura, zugburuwē ki ɓa lon mu za, muɔ yere ɓa gaga dɔɔwē thīra wa?. Pi khu wa ɓɔɔ si za. Mu kɔrisīn die khaala. Na mu kha mu kure mu gorigira u mu sɔ mu tūtūyira ki tāra na lakilewira. Na hala bu bu mu hā ɔ lakilewira. Na ɔɔ kha ɔɔ tāra ɔɔ sɔ ki. Mu hūnn dawogira tugu mu baka wa tūtūyira. Hart na dagbūɔne ki bu bu mu pēi khuɔ wa dagbūɔna. Sie bāa baa mu ɓa khuɔ marifa ɓiyira. Mi def kha gbongbɔɔŋura na gbaŋura ma kpokpo?. Kɔrisīn sie. Weste kha bu na hā mu, sie sie. Yekire nan mu kīra !

Comprehension sur les fetiches

OUATTARA Dambié de Bawé 2001

Raisons pour ne pas abandonner les fétiches

Sōwara muɔ baafe muɔ zie ira, na mu zier ɔ, mu ɓa wa mu thī za. Yalɔ baa muɔ baafe muɔ zie ɔɔ ki yo kŋwasi fense ɓuɔte mu ɓa wart zie sōwa wie na hufan mina burugū Yekila kpora mina ki yi ɔ mina, sie wart le baara wa?. Me sōwara fāna, dīyāgira u de dabila, gie dīyāgira ti ɓa le wa?. Mībīye sōwa khɔɔfīn na kariwa na hā nira. ɓuɔte mīkīne die ɔɔ, ɔ khɔɔfīn hā mu die kūu wa?. Na muɔ gbūu baafe muɔ khom ma leke ɔ za ira wie, mune dɔɔ ɓa ɓu mu pi ɓɔgɔ si kariko sōwara ɔ, mu zien gie yieru. Mīe ɔɔ heke, a?, mu naa yāmalɔ thoni na hufan na tie si. Mune tɔɔ une za mu bu bu, na mu ulan sulani, Yekila ɔɔ ɔɔ, ɔ vi dāa mu kpīra ɔ na sīmīra ɓie. Ki lien mafti, mīe ɔɔ heke, mu naa yāmalɔ thon na yie ki nuure sōwara

mu ba kīra. Aa wēpīe hūdān na sīmīyira za halī depi a kha tige, bāa a tigen khōi. Halī na a tigen, a bu wa si za. Mune za mu bu zuori, mu ma ti za kūu. Me na mu solan solani na kuḏ wesie za na yuon lonn soḓ za, mu ba yuon laawan sie tī wa?, muḓ bu wa ıra ki vīigīn dunuyara v, buḓte, ki bu mu gaga kha muḓ wari le wa mikīkīne duḓ dōwa?. Na mu gbūun khonn leke sōwa za tugu, kha: mie bie sōwara wa? na mu yere yāam ma soḓ na sie bāan sōwara, na gbūun yuon zien sie tī, muḓ pi yid kha mu daḓan kpelem. Muḓ soḓ dōwa?. Na mu zien sōwa diyāga wo diyāga, muna za mu yuon tīnni, mu ye die kīra, na le ri yāama, pi bie tu kha: Ee, karisīra soḓ soḓ, soḓ de tīya. yalḓ u khonn leke fara, fara wetie v ba yāan na die kīrani, u gbūun bu wa die za tīyara. Kene mu kīran sīmīyira wa?, mu gbūun ıran wesūnini wa?, na mu benn kpūnn sōwa halī mu lonn soḓ za, mu wari le si wa?. Mie soḓ heke, mu naa ye wa kūu na tie ki nuure sōwara za. Khaala mie kha bie na siere na boḓḓ siesta, si dā khela dura mie soḓ heke thon. Muna yien na mi boḓḓ si ki nan muna, yalḓ boḓ Sāani mie kha tu khaa die Sukurani, u kuḏ ba sīmīyira v peu, ki seruni, na buun duse nan si sāa. Na gbūun zien sela tugu tī na gbūun bann lonn sīmīye v. Na aln sie za, na a yo na sīmīyira tī. na u gbūun zien sōwara tugu na bu du dāwase tī, ki tu gbūun bann lonn sīmīyira v. Sīmīyira za v ba yo laawan na huuri. Gie yien na mi boḓḓ si, mu naa yamalḓ buḓte mu ba le wa mu gaga kha soḓ tī. Na Daphala Solo fāna, v kha seri wa, na kuḏ na zien sōwara. Na pi boḓḓon si kha "ee" kha baa v zien sōwara muna gie yien na u hūn wa?. Ah, na v ziem ma sela tugu tī ki gbūun bann khien sīmīyira, na yere hūnn biye yāari. Bō, v ma bihūdaa ıra. Si khem ma ıra mu gaga kha soḓ tuum ma sōwara tōni thīra. Kena mu deḏ kha muḓ zie wiera ıra na mie boḓḓ si, mu naa yāmalḓ sōwa hā mune vivi wa?. Bō, na mu gbūun fatuni wa?, ki le wa sie miliinthīn sie, mu ba le mu gaga kha boḓ Sāana. Sie gbūun bēnn wa?. Die khaala yien na mi boḓḓ si gbaangbora.